



**Universiteit Utrecht**

# Niet-biologische kinderen: hemels of de hel?

Wat is de ouderschapsbeleving van niet-biologische ouders?

Thesis Pedagogische Wetenschappen  
(200600042)

Studenten: Maha Omar (3992969) & Milou van Dommelen (6260209)

Datum: 1 juli 2019

Thesisbegeleider en eerste beoordelaar: Ruben van Esch

Tweede beoordelaar: Isabelle Dielwart

Werkgroep: 11

## Voorwoord

Voor u ligt de thesis van Maha Omar en Milou van Dommelen. Met deze thesis hoopt Maha haar bachelor, en Milou haar pre-master succesvol af te ronden. Ouderschap is een onderwerp die ons beide intrigeert. Dat wij hebben gekozen voor ouderschap als hoofdonderwerp voor deze thesis is dan ook niet verwonderlijk. Ouderschap is een uitdaging en gaat niet altijd vanzelf. Onderzoek doen naar niet-biologisch ouderschap, was een wens van Milou. In haar familie en bij haar naaste vrienden, als wel verder in haar omgeving, komt zij in aanraking met niet-biologische ouders. Al enkele jaren intrigeert het haar hoe mensen hierop reageren. Want niet iedereen vindt het vanzelfsprekend om voor een kind van een ander te zorgen. Hoe ervaren niet-biologische ouders het ouderschap en waar lopen zij tegenaan? Dat is iets waar wij beide graag meer over te weten wilde komen. Onderzoek naar de ouderschapsbeleving van niet-biologische ouders konden wij niet vinden, wat er al snel in resulteerde dat wij dit onderzoek met veel plezier aangingen.

Deze thesis is voor eenieder die geïnteresseerd is ouderschap, met name niet-biologisch ouderschap. Tot slot willen wij graag nog een woord van dank richten aan verschillende mensen. Uiteraard, allereerst onze respondenten. Zonder jullie was dit onderzoek er niet geweest. Jullie tijdsinverstering, openheid en kwetsbaarheid was bijzonder. Het was een eer om naar jullie verhaal te mogen luisteren. Aan Ruben, onze thesisbegeleider. Dankjewel voor je feedback en alle besprekingen met hilarische momenten. Hopelijk heb je nu weer meer tijd om je kat te knuffelen. En als laatste een woord van dank aan iedereen die ons gesteund heeft in het schrijven van deze thesis. Vrienden, familie, katten, die ons gemotiveerd hebben, mensen aangedragen hebben en altijd in ons geloofd hebben. Die onze verhalen over deze thesis keer op keer weer aanhoorde. Onze dank is groot.

Maha en Milou.

Utrecht, 30 juni 2019.

### **Abstract**

Families are indispensable in the lives of people (Hoppe, Fritsche, & Koranyi, 2017). Households have changed in the last decades (Ribbens McCarty, Edwards, & Gillies, 2003; Williams, 2004). Besides traditional families consisting of a father, mother and child(ren) there are single-parent families, homosexual families and compound families (Loozen, Pool, & Harmsen, 2014). The number of non-biological parents is growing (Guzzo, 2017; CBS, 2009a; Steenhof, 2007).

Ribbens McCarthy et al., (2003) concluded that the parent role of the non-biological parent is important for the relationship with the child(ren). Positive experiences about the parenthood contribute positively to the development of a child (Nelson, Kushlev, English, Dunn, & Lyubomirsky, 2013). The experience of parenthood is an important factor in raising a child (Gravesteyn, 2015; Pas, 2013; Weille, 2011). That triggers a research about the experience of the non-biological parents.

Interviews are applied to examine how non-biological parents experience their parenthood. The non-biological parents interviewed in this research (n=15) are adoptive parents (n=6) and bonus parents (n=9). A snowball sample and a targeted sample are used. The respondents were leading during the interviews, the only determinate aspect was required to include factors, which influence the experience of parenthood, which are discussed in literature corresponding. The factors were social economic status, relationship, friendship, support, child factors, the relation with the child, values and standards, personality and career (Pettersson, Gravesteyn, & Peschier, 2017; Bucx, 2011). As such interviews reflected the parenthood experience of the non-biological parents.

The conclusion was that the parenthood has changed their lives. It influences their work, they do not make that long hours anymore and it is really important to have a stable job. It influences in the frequencies they see their friends: most of the respondents see them less often. Parenthood changed them as a person. They are more responsible and made their family their first priority. The difference between the adoption parents and the bonus parents is minimum. Bonus parents struggle with the role they have in the life of the child(ren). Because they do not want to give the impression that they are the (real) father or mother. Because of that, they take 'a step back' in parenthood. However, they feel affection for the child(ren). All the non-biological parents are indicating that parenthood improved their lives.

### **Theoretische inleiding en probleemstelling**

Gezinnen zijn onmiskenbaar belangrijk in het leven van mensen (Hoppe, Fritsche, & Koranyi, 2017). Gezinssamenstellingen zijn in de afgelopen jaren veranderd. Rollen in families zijn niet langer meer zwart-wit (Ribbens McCarty, Edwards, & Gillies, 2003; Williams, 2004). Naast het traditionele gezin; vader, moeder, kind(eren) zijn er ook één-ouder gezinnen, samengestelde gezinnen, gezinnen met homoseksuele ouders (Loozen, Pool, & Harmsen, 2014).

Onder een gezin wordt een leefverband van één- of meer volwassenen die verantwoordelijkheid dragen voor de verzorging en opvoeding van één- of meer kinderen verstaan, ongeacht de leeftijd van de kinderen (Programmaministerie voor Jeugd en Gezin, 2008). Als het over opgroeien en opvoeden in gezinnen gaat, dan gaat het om gezinnen met minderjarige kinderen of thuiswonende kinderen tot 25 jaar (Beets, 2011; Programmaministerie voor Jeugd en Gezin, 2008). Aangezien de gezinssamenstellingen veranderen, is het van belang om een blik te werpen op de toename van niet-traditionele gezinnen en de betekenis en beleving van het zijn van een niet-biologische ouder.

In 2018 zijn er ruim 2,5 miljoen gezinnen met thuiswonende kinderen. Bij ruim 1,9 miljoen van deze gezinnen is het jongste kind minderjarig (jonger dan 18 jaar). Ruim 1.5 miljoen gezinnen met thuiswonende kinderen bestaat uit twee gehuwde ouders en is daarmee in de meerderheid. Het aantal gezinnen met ongehuwde paren neemt geleidelijk aan toe: van 298.577 gezinnen in 2008 naar 435.215 in 2018. Ook het aantal eenoudergezinnen stijgt: van 465.704 in 2008 naar 572.419 in 2018 (Centraal Bureau voor de Statistiek [CBS], Samenstelling huishoudens, 2018).

Het aantal gezinnen, waarvan een niet-biologische ouder aanwezig is, neemt toe (Guzzo, 2017; CBS, 2009a; Steenhof, 2007). Dit kan zijn doordat er samengestelde gezinnen ontstaan, maar ook door adoptie of bij gezinnen met homoseksuele ouders. In het geval van een gezin met homoseksuele ouders kan er sprake zijn van adoptie en/of een gezinssamenstelling waarvan een van de ouders de biologische ouder is van alle kinderen, of de ouders beide een biologische ouder van een van de kinderen zijn (Elzinga & Liefboer, 2007; Kaa, 1987; Kaa, 2001; Lesthaeghe & Kaa, 1986;).

In 2007 bestond circa zeven procent van de gezinnen uit een samengesteld gezin (Currie, et al., 2012; Steenhof, 2007; Spruijt & Kormos, 2010). In 80% van de gevallen binnen samengestelde gezinnen is de moeder de biologische ouder van de kinderen. Samengestelde gezinnen waarbij beide partners kinderen uit eerdere relaties hebben, komen

## OUDERSCHAPSBELEVING BIJ NIET-BIOLOGISCHE OUDERS

met vijf procent van de samengestelde gezinnen, relatief weinig voor (CBS, 2009b; Graaf, 2014)

Ribbens McCarthy et al., (2003) kwamen tot de conclusie dat de ouderrol die de niet-biologische ouder inneemt belangrijk is in de relatie tussen het niet-biologische kind en de niet-biologische ouder. Een evolutionair perspectief impliceert dat ouders mogelijk gemotiveerder kunnen zijn om zich meer te investeren in de kinderen met wie zij biologisch verbonden zijn (Hofferth & Anderson, 2003). Dit heeft gevolgen voor het opgroeiende kind. Een positieve ouderschapsbeleving draagt in belangrijke mate bij aan een veilig en gezonde ontwikkeling van kinderen (Nelson, Kushlev, English, Dunn, & Lyubomirsky, 2013) waardoor het belangrijk is om te kijken naar de ouderschapsbeleving van deze ‘nieuwe’, groeiende groep ouders. Hoe ervaren zij de ouderschapsbeleving? Wat is ouderschap en ouderschapsbeleving?

Ouderschap is meer dan alleen het opvoeden van een kind, ouderschapsbeleving is daar een belangrijk onderdeel van (Gravesteyn, 2015; Pas, 2013; Weille, 2011) Ouderschapsbeleving is de manier waarop ouderschap wordt beleefd (Gravesteyn, 2015; Pas, 2013; Weille, 2011; NCJ, z.d.). Iets wat door veel factoren wordt bepaald, zoals het persoonlijk functioneren, de invloed op het sociale leven van de ouder, op de relatie, op de carrière, de relatie met het kind, kind factoren en de sociaaleconomische status (Pettersen, Gravesteyn, & Peschier, 2017; Bucx, 2011). Een verschil tussen opvoeden en ouderschap, is dat het ouderschap tijdloos van aard is. Deze is onvoorwaardelijk en omvat de identiteitsontwikkeling van een individu als ouder (NCJ, z.d.).

Welke rol een niet-biologische ouder inneemt kan ingewikkeld zijn in het geval van samengestelde gezinnen. Het innemen van een rol in het leven van een kind is voor zowel niet-biologische ouders als kinderen soms een zoektocht. Niet-biologische ouders willen de rol van de biologische ouders niet overnemen, daarnaast is hun zeggenschap beperkt wat de ouderschapsbeleving mogelijk beïnvloed (Gabb, 2005; Roseneil & Budgeon, 2004). Verwacht wordt dat er een verschil is in de ouderschapsbeleving tussen de adoptie- en bonusouders op het gebied van het innemen van de rol van de niet-biologische ouder ten opzichte van het kind. Aangezien de ouderschapsbeleving van ouders een belangrijke invloed is op de ontwikkeling van kinderen (Nelson, Kushlev, English, Dunn, & Lyubomirsky, 2013), is het van belang om de ouderschapsbeleving van de niet-biologische ouders te onderzoeken. De toename van niet-biologische ouders in combinatie met het geringe onderzoek hierna in Nederland, zorgt ervoor dat dit onderzoek niet alleen wetenschappelijk maar ook

## OUDERSCHAPSBELEVING BIJ NIET-BIOLOGISCHE OUDERS

maatschappelijk van belang is. Dit lijkt dan ook tot de onderzoeksvraag: *Wat is de ouderschapsbeleving van niet-biologische ouders?*

### **Methode**

Met dit onderzoek wordt er getracht om kennis op te doen over de ouderschapsbeleving van niet-biologische ouders. Er wordt specifiek gefocust op het construct ouderschapsbeleving, hoe deze wordt gedefinieerd en hoe deze wordt ervaren.

De toename van de verschillende gezinsvormen (CBS, 2018) en de gepaarde rol van een niet-biologische ouder in combinatie met het geringe onderzoek hiernaar in Nederland, zorgt ervoor dat dit onderzoek maatschappelijk van belang is. Mede omdat ouders (soms) behoefte hebben aan steun en begeleiding (Berens, 2004; Bertrand, Hermanns, & Leseman, 2001; Rispens, Hermanns, & Meeuws, 1996; Van Egten, e.a., 2008; Tan, Bakkema, & Ory, 2008; Zeijl, Crone, Wiefferink, Kreuzenkamp, & Reijneveld, 2005), en het grootbrengen van kinderen een maatschappelijke taak is (ministerie voor Jeugd en Gezin, 2007). Dit geldt niet anders voor niet-biologische ouders. Zouden zij wellicht behoefte hebben aan ondersteuning? Wat hebben zij nodig, waar lopen zij tegen aan?

Om te onderzoeken wat de ouderschapsbeleving is van niet-biologische ouders, wordt gebruik gemaakt van exploratief onderzoek. Door het inzetten van exploratief onderzoek kan er nieuwe kennis worden opgedaan over het onderwerp en kan dit gebruikt worden voor vervolgonderzoek (Baarda, 2014). Dit onderzoek is deductief van aard.

### **Procedure**

Om tot de gezochte resultaten te komen, wordt er gebruik gemaakt van kwalitatief onderzoek. Semigestructureerde interviews zijn geschikt voor het onderzoeken van percepties en meningen van respondenten met betrekking tot complexe en gevoelige onderwerpen (Barribal & While, 1994). Het inzetten van interviews met topiclijsten zal ervoor zorgen dat de verschillende definities, ervaringen en kennis van ouders zoveel mogelijk, zo duidelijk mogelijk en zo breed mogelijk worden belicht. De nuances met betrekking tot de beleving van een complex begrip als ouderschap worden mogelijk in een enquête niet voldoende belicht (Barribal & While, 1994).

Door in de interviews te werken met een topiclijst die is samengesteld naar aanleiding van literatuuronderzoek - over ouderschapsbeleving - wordt de interne validiteit van dit onderzoek gewaarborgd. De topics zijn: waarden en normen, de invloed op het sociale leven van de

## OUDERSCHAPSBELEVING BIJ NIET-BIOLOGISCHE OUDERS

ouder (vriendschappen), sociale steun, de relatie van de ouder(s), de relatie met het kind, kind-kenmerken, persoonlijk functioneren, de carrière van de ouder en de Sociaal Economische Status (SES) (Bucx, 2011; Petterson, Gravesteyn, & Peschier, 2017). Door met een topiclijst te werken heeft de onderzoeker de mogelijkheid om de topics op een dieper niveau uit te vragen bij de respondent, dan wanneer er gebruik gemaakt zou worden van een meer gestructureerde interviewtechniek waar minder ruimte is om door te vragen (Barribal & While, 1994).

De respondenten hebben allemaal toestemming gegeven om de interviews op te nemen met geluidsapparatuur. Allereerst hebben de onderzoekers uitgelegd waar het onderzoek over ging, wat de procedure van de interviews zal zijn en is er gevraagd naar de demografische gegevens van de respondent. Tevens is de vertrouwelijkheid van de resultaten en deelnemers gefaciliteerd door hun anonimiteit te waarborgen.

De interviews worden afgenomen op een voor de respondent prettige plek, in een afgesloten ruimte zodat de concentratie van de respondent wordt gewaarborgd. Tevens zal dit de vertrouwelijkheid van de resultaten ondersteunen en sociaal gewenste antwoorden zoveel mogelijk beperken. De onderzoeker zal naar de respondent toe reizen, uit respect voor de tijdsinverstering van de respondent en om zo de bereidheid om mee te werken aan dit onderzoek te verhogen. De interviews duren ongeveer 45 tot 60 minuten en zullen door steeds een onderzoeker worden afgenomen.

De interviews zijn getranscribeerd en vervolgens is de data open gecodeerd. De gebruikte labels zijn de topics afkomstig uit de literatuur over ouderschapsbeleving. Alle informatie, passend bij eenzelfde label is onder dit label gecodeerd. Hierna is er axiaal gecodeerd. Binnen de labels is er gekeken naar overeenkomsten of verschillen. De interviews zijn breed opgezet om zoveel mogelijk informatie te vergaren. De essentie - van de ouderschapsbeleving van de respondent - wordt door het gebruik van labels uit de data gefilterd, waaruit antwoord op de onderzoeksvraag voortvloeit (Boeije, 2014).

### **Participanten**

De onderzoekseenheden waar dit onderzoek zich op richt zijn ouders, die in ieder geval zorgen voor één- of meer niet-biologische kinderen van vier tot zestien jaar. Pleegzorg- en zogenaamde ‘weekend-ouders’ (ouders die omgangsregelingen voor alleen de weekenden hebben) worden volgens het CBS niet meegerekend wanneer het om het gezin gaat (Centraal Bureau voor de Statistiek [CBS], 2018). Het onderzoek richt zich daarom dan ook op bonusouders en adoptieouders.

## OUDERSCHAPSBELEVING BIJ NIET-BIOLOGISCHE OUDERS

De steekproef bestaat uit niet-biologische ouders (n=15) die in ieder geval zorgen voor één-of meer niet-biologische kinderen. Waarvan zes adoptieouders en negen bonusouders. De respondenten van de steekproef zijn verzameld door middel van een sneeuwbalsteekproef en een gerichte steekproef. De onderzoekers hebben de sneeuwbalsteekproef ingezet vanuit eigen vanuit diens eigen netwerk met een sneeuwbalsteekproef, om een zo groot mogelijk groep niet-biologische ouders te bereiken. Hierbij worden de reeds gevonden respondenten gevraagd of zij individuen kennen die in de gezochte doelgroep zouden passen (Noy, 2008). Daarnaast wordt er een gerichte steekproef ingezet om respondenten buiten het netwerk van de onderzoekers te bereiken. Er wordt een oproep geplaatst op verschillende social media platformen zoals, facebook en LinkedIN. In de oproep wordt er informatie gedeeld over het onderzoek, de onderzoekers en de gezochte respondenten. De respondenten kunnen zich hier vrijwillig voor aanmelden via de oproepberichten en zullen hierdoor uit verschillende delen van Nederland komen.

### Analyseplan

*Niet-biologische ouders* zijn ouders die niet-biologisch verwant zijn met het kind, maar wel zorgdragen in de opvoeding van het kind binnen het gezin. Opvoeding is een specifieke vorm van interactie tussen kind(eren) en ouder(s), waarbij vaardigheden, gewoonten en inzichten worden overgedragen op het kind. Dit zorgt ervoor dat het kind een eigen identiteit kan ontwikkelen en adequaat kan functioneren in de maatschappij (Blokland, 2010).

*Ouderschapbeleving* is de manier waarop ouderschap wordt beleefd (Gravesteyn, 2015; Pas, 2013; Weille, 2011; NCJ, z.d.). Het is een interactief proces wat door verschillende factoren wordt beïnvloed. Waarden en normen, de invloed op het sociale leven van de ouder (vriendschappen), sociale steun, de relatie van de ouder(s), de relatie met het kind, kind-kenmerken, persoonlijk functioneren, de carrière van de ouder en de Sociaal Economische Status (SES) (Pettersson, Gravesteyn, & Peschier, 2017; Bucx, 2011). Aangezien deze factoren transactioneel zijn in de ouderschapsbeleving (Hoek, 2010; Bakker, e.a., 1998) zullen deze factoren als topics genomen worden, en verder uitgevraagd worden in de interviews. Om ervoor te zorgen dat de onderzoekers hetzelfde verstaan onder deze topics zijn deze verder geoperationaliseerd aan de hand van literatuur.

Zo is *sociale steun* is een belangrijke, informele vorm van steun voor ouders en speelt mee in de beleving van het ouderschap. In hoeverre ervaren de ouders (voldoende) sociale steun? In hoeverre heeft dit volgens hen invloed op de ouderschapsbeleving? (Barendrecht, de



## OUDERSCHAPSBELEVING BIJ NIET-BIOLOGISCHE OUDERS

Winter, van Beek, & van Wijk, 2008; Van Egten, Zeijl, de Hoog, Nankoe, & Petronia, 2008).

Met *persoonlijk functioneren* worden ouderfactoren bedoeld, zoals het omgaan met stress, concentratie, inzicht in eigen kunnen, doelmatig en zelfstandig handelen, flexibiliteit en het probleemoplossend vermogen, Intelligentie Quotum (IQ), stoornissen et cetera (van den Berg, 2010). Daarnaast hebben *kind-kenmerken* ook een invloed op de opvoedingsbeleving van ouders. Kind-kenmerken zijn onder te verdelen in risico- en balans factoren. Onder kind-kenmerken wordt een moeilijk temperament, stoornissen, een hoog- of laag IQ, een handicap, (sociale) gevoeligheid, probleemoplossend vermogen, et cetera verstaan (Bakker, Bakker, van Dijke & Terpstra, 1998). Tot slot staat de *SES* voor de positie van de mensen op de maatschappelijke ladder. Deze positie wordt bepaald door een combinatie van (1) materiële omstandigheden (inkomsten); (2) vaardigheden, capaciteiten en kennis (opleidingsniveau en beroepsstatus); en (3) het sociale netwerk (CBS, 2019). Waar schaalt de ouder zichzelf in en wat voor invloed heeft dat op de ouderschapsbeleving? Welke rol neemt de ouder in, in het leven van het kind?

Van de bonusouder wordt immers wel verwacht een rol te spelen in de opvoeding van het kind en een relatie op te bouwen met het kind, maar de bonusouder heeft wettelijk gezien niet dezelfde rechten- en plichten als een adoptieouder of een biologische ouder (art. 6:169 BW; art. 1:251 lid 2 BW). Iets wat afwijkend is van biologisch- of adoptief ouderschap. Wat voor invloed heeft dit op de ouderschapsbeleving? Bovenstaande topics zullen allemaal aan bod komen tijdens de interviews. Derhalve is de respondent leidend in de informatie die naar voren komt. Het gaat immers om de ouderschapsbeleving van de respondent. Om de respondent niet te veel te beperken in diens eigen verhaal over de ouderschapsbeleving is ervoor gekozen om de respondent, en diens verhaal, leidend te laten zijn in de interviews. Dit betekent dat de onderzoeker er zorg voor draagt dat alle topics aan bod komen, maar de precieze inhoud over de topics bepaald wordt door de respondent. Door middel van de informatie, verkregen in de interviews met de niet-biologische ouders, trachten de onderzoekers antwoord te geven op de vraag: Wat is de ouderschaps-beleving is van niet-biologische ouders?

### **Resultaten**

De resultaten zullen aan de hand van labels hieronder worden toegelicht.

### **Belangrijk in de opvoeding**

## OUDERSCHAPSBELEVING BIJ NIET-BIOLOGISCHE OUDERS

De respondenten vertellen dat zij veiligheid, liefde, rust, reinheid, regelmaat, gezondheid, plezier, vertrouwen, geborgenheid, eerlijkheid, warmte en respect belangrijk vinden in de opvoeding. Hierover zei een van de bonusouders het volgende: *“Voor mij is een thuisgevoel belangrijk, dat thuis een plek is waar iedereen zich veilig voelt en vertrouwd. Dat geldt voor mijn vriendin naar mij toe, voor haar zoontje naar mij toe of wat dan ook. Dat het altijd een liefdevolle haven is waar je terecht kan”*. Andere antwoorden van ouders op de vraag wat zij belangrijk vinden in de opvoeding zijn: *“Respect, warmte, liefde, vertrouwen, dat is voor mij belangrijk”*. *“Rust, reinheid, regelmaat, daar ben ik wel voor”*. Tot slot zegt een bonusouder op deze vraag: *“Dat we gelukkig zijn, gezond zijn. Dat we plezier hebben in dingen, dat we lachen. Dat het ook weleens een beetje moeilijk is, vind ik ook wel belangrijk”*. Respondenten vinden het belangrijk om kinderen op te voeden dat ze zich kunnen redden in de wereld, zich staande kunnen houden. Hierover wordt er gezegd: *“In ieder geval kinderen de basis mee te geven voor een goed, stabiel en zelfstandig bestaan”*. Er lijkt geen verschil te zitten in wat belangrijk is voor bonusouders of adoptieouders.

### **Onzekerheden over het niet-biologisch ouderschap**

Voor alle respondenten was het ouderschap nieuw. Allen geven aan dat wanneer zij vraagstukken hebben over de opvoeding, zij deze voorleggen aan hun partner, eigen ouders en eventueel de schoonouders. Een respondent zegt hierover: *“Ik kan het daar met mijn vriendin over hebben, en met haar moeder”*. Een groot deel van de respondenten zegt dit niet met vrienden te bespreken. Een respondent antwoordt hierop met het volgende: *“Met vrienden heb ik het er eigenlijk niet over, die behoefte heb ik ook niet, dit is iets van ons”*.

Op de vraag waar de ouders onzeker over zijn met betrekking tot ouderschap zegt een respondent: *“Dat je heel duidelijk die kaders moet aangeven, en dat doe je toch naar je eigen waarheid. Dus in hoeverre is wat jij doet goed, want een ander heeft andere kaders”*. Een ander respondent zegt: *“Ouderschap is toch gewoon een grote onzekerheid, ik doe maar wat. Iedere ouder doet eigenlijk maar wat”*. De bonusouders nemen in het begin een afwachtende houding aan en kijken veel naar de partner, wat deze doet, of laat de partner een grens stellen. Een respondent legt dit uit: *“In het begin liet ik het vooral mijn partner oplossen, nu doe ik dat vrijwel altijd zelf. Alleen soms niet op de eerste dag dat ze terugkomen van hun vader, die dag vinden ze vaak moeilijk”*. Wanneer er sprake is van biologisch ouderschap is het kind idealiter van geboorte af aan bij de ouders. In het geval van adoptie is het kind soms nog maar enkele weken oud en bij de bonusouders komt het kind meestal op latere leeftijd in hun leven. Bonusouders vertellen dat dit bijdraagt aan de onzekerheid over het ouderschap.

## OUDERSCHAPSBELEVING BIJ NIET-BIOLOGISCHE OUDERS

Respondenten vertellen: *“Je groeit er niet in vanaf dat het een baby, maar vanaf 3 jaar. Je skipt dus een hele fase van wennen”*. *“Omdat je er later inkomt, in het leven van het kind, is dat echt wel even zoeken”*. Op de vraag wat de respondenten moeilijk vinden zegt een ouder: *“Als ik grenzen stel ben ik toch bang dat ze mij niet leuk vinden, of dat ze zeggen dat ik hun moeder niet ben”*. Respondenten vertellen dat zij zichzelf als goede ouder zien, ondanks dat zij hier soms onzeker over zijn. Hierover wordt gezegd: *“Ik denk dat ik een goede ouder ben”*. Over de onzekerheid wordt hierbij ook gezegd: *“Het voelt kwetsbaar, nog steeds. Ik weet niet of dat ooit stopt”*.

### **De rol van de bonusouders**

De beperkte zeggenschap over het niet-biologische kind wordt ervaren als een invloed die bepalend is voor hoe bonusouders zich verhouden tot hun niet-biologische kind. Verschillende bonusouders zeggen hierover: *“Het verschil zit hem in dat je geen beslissingsrecht hebt, uiteindelijk heb jij niks te zeggen en dat is soms wel lastig”*. *“Ik ben haar moeder niet, en ik wil die rol ook niet innemen. Ik wil niet dat hun moeder of de kinderen het gevoel krijgen dat ik dat doe, daar let ik heel erg op”*. *“Ik ga gewoon nooit mee kunnen naar tien minuten gesprekken, omdat zijn vader dat niet wil, dat vind ik moeilijk”*. *“Ik mag haar huis niet in, dat vindt zij lastig, maar ik denk wel, ik moet wel alles pikken. Dat soort dingetjes, dat heeft invloed”*. *“Ik had al het gevoel dat ik een achterstand had en dacht ja misschien heel stom maar dat haar moeder misschien nare dingen had gezegd over mij. Je voelt je toch kwetsbaar en ik wilde totaal niet haar het gevoel geven dat ik haar moeders plek wilde innemen”*. *“Hij weet dat ik zijn vader niet ben, dat wordt ook heel duidelijk ingepeperd vanaf de andere kant. Maar ik merk wel dat ik belangrijk voor hem ben. Hij vindt het niet leuk als ik er niet ben en hij het wel verwacht”*. *“Ik denk dat het anders was geweest als zijn moeder niet in beeld was. Dan was ik misschien meer die moederrol in gaan nemen. En dat klinkt misschien raar, maar nu wil ik dat niet”*. *“Als ik zie dat de kleine of mijn vriendin er last van heeft, hoe de biologische vader doet, de mensen van wie ik hou, dan fokt mij dat op. Niet fysiek, maar een onderbuikgevoel, onmacht”*.

Hoewel bonusouders betuigen de rollen en relaties van de biologische ouders niet te willen ondermijnen, ervaren zij zorg en affectie voor de niet-biologische kinderen. *“Al ben ik geen ouder van hem, dat is zijn vader, maar toch die rol. Die zal ik nooit voor hem hebben, maar ik denk wel dat ik een goede ouder ben. Ik probeer het echt veilig te maken voor hem en hij mag er altijd zijn. Ik mis hem ook als hij er niet is”*. *“Misschien heb je een diepere laag qua connectie omdat je weet van, oké dit is mijn eigen vlees en bloed. Maar ik durf echt 100%*

## OUDERSCHAPSBELEVING BIJ NIET-BIOLOGISCHE OUDERS

*keihard te zeggen dat ik van beide kinderen evenveel zou kunnen. En dat er misschien een extra dimensie aan zou zitten, daar kan je niet onderuit denk ik. Hoe belangrijk hij voor mij is, of straks ons eigen kindje, ik denk niet dat dat van elkaar verschilt”.*

### **Invloed persoonlijk leven van de niet-biologische ouder**

Ouderschap heeft volgens respondenten invloed op het persoonlijke leven van de ouder. Alle respondenten geven aan dat hun prioriteiten anders zijn komen te liggen. Een respondent antwoordt op de vraag of ouderschap invloed heeft gehad op hun leven met: *“Het gezin is de eerste prioriteit”*. Op de vraag wat er is veranderd door de komst van ouderschap zegt een respondent: *“Dat ik gestopt ben met gamen tot midden in de nacht is wel een groot verschil. En ik drink minder”*. Een ander respondent zegt: *“Ik ben zachter geworden. Meer geraakt door dingen”*.

Volgens respondenten heeft Het ouderschap heeft veel invloed op de liefdesrelatie. Een respondent zegt hierover: *“Maar ja laten we eerlijk zijn, zodra ze er zijn gaat alle aandacht naar de kinderen. Dat is niet slecht begrijp me niet verkeerd, maar je hebt gewoon minder tijd voor elkaar”*. Enkele bonusouders geven ook aan dat de relatie met het kind bepalend is voor de relatie met de partner. *“Wanneer het niet klikt met het kind, heeft de relatie het ook zwaarder”*. Adoptieouders geven aan dat ze het leuk vonden om een andere kant van hun partner te ontdekken. *“Ik vond het leuk om ook die kant van hem te zien, van o kan jij dit ook?”*. Ervaringen lopen dus uiteen, waar respondenten aangeven minder tijd en aandacht te hebben voor hun partner, maar anderen ervaren dat ze blootgesteld worden aan eigenschappen van hun partner die zo voorheen niet gezien hadden.

Respondenten vertellen dat het ouderschap invloed heeft op hun carrière. Op de vraag hoe het ouderschap invloed heeft op hun carrière zegt een respondent: *“Ik stop er minder uren in. Bewust ook. Ik ga om vijf uur naar huis, wat er ook is, veel collega’s blijven dan nog werken tot zes of zeven uur”*. Respondenten nemen minder risico, omdat ze verantwoordelijk zijn voor een gezin. Een respondent zegt hierover: *“Ik merk vooral dat ik minder impulsieve beslissingen maak. Ik wil wel voor mijn gezin zorgen. Zorgen dat ze een dak boven het hoofd hebben en eten, dat vind ik belangrijk dat ik daar voor zorg”*.

### **Betekenis ouderschap**

Ouders geven aan dat ouderschap het mooiste is wat ze is overkomen. Op de vraag wat ouderschap betekent zijn de respondenten eensgezind en wordt het volgende aangegeven: *“Het is een wezenlijk iets, het geeft invulling aan je bestaan”*. Een ander respondent zei:

## ouderschapsbeleving bij niet-biologische ouders

*“Iedereen zou het moeten ervaren, omdat het zo mooi en puur is”. Een bonusvader legt zijn antwoord als volgt uit: “Ik weet nog niet wat “echte” vadergevoels zijn, tussen aanhalingstekens, omdat mijn vriendin nog in verwachting is van ons kindje samen, maar als ik hem (kind) dan sommige dingen zie doen en daar trotse gevoelens van krijg, dan denk ik, dat zijn toch wel vadergevoelens”.*

Niet-biologische ouders geven aan dat het ouderschap invloed heeft op hun persoonlijke leven en carrière. Ze maken minder impulsieve beslissingen, het gezin is het belangrijkste. Vrienden zien zij minder vaak en worden –door de bonusouder – veelal niet geraadpleegd met vraagstukken. Vraagstukken worden door de bonusouder vaak neergelegd bij de partner en diens of eigen ouders. Adoptieouders bespreken vaker vraagstukken met vrienden. De relatie met de partner is voor zowel de bonusouder als adoptieouder serieuzer.

Er is een minimaal verschil geconstateerd in de ouderschapsbeleving tussen bonusouders en adoptieouders. Dit verschil komt voort uit de beperkte zeggenschap die een bonusouder heeft over het niet-biologische kind. Omdat de bonusouder de rol en relatie van de biologische ouder niet wil ondermijnen. Desalniettemin ervaren alle niet-biologische ouders zorg en affectie voor de niet-biologische kinderen. Zij geven allen aan dat het ouderschap hun leven verrijkt.

### **Conclusie en discussie**

Wat is de ouderschapsbeleving van niet-biologische ouders? Volgens de hypothese zou er mogelijk een verschil zijn tussen de ouderschapsbeleving van de bonusouder en de adoptieouder. Dit verschil zou mogelijk samenhangen met het verschil in zeggenschap over het niet-biologische kind. Bonusouders hebben een beperkte zeggenschap, waar adoptieouders een volledige zeggenschap over de niet-biologische kinderen hebben.

### **Wat is de ouderschapsbeleving van niet-biologische ouders?**

Niet-biologische ouders geven aan dat zij liefde, rust, reinheid, regelmaat, veiligheid, plezier, vertrouwen, eerlijkheid, geborgenheid, gezondheid, warmte en respect belangrijk vinden in de opvoeding. Kinderen opvoeden zodat zij zich staande kunnen houden, kunnen redden, in de wereld is belangrijk voor niet-biologische ouders. Deze waarden vallen allemaal onder de universele opvoeddoelen die ouders wereldwijd nastreven. Uit onderzoek van LeVine (1977) blijkt dat fysieke, sociale, emotionele welzijn van het kind belangrijk is. Het aanleren van de normen en waarden, geldend binnen de cultuur is van belang om ervoor te zorgen dat kinderen zich kunnen redden in de samenleving. Evenals het aanleren van

## OUDERSCHAPSBELEVING BIJ NIET-BIOLOGISCHE OUDERS

economische competenties. Niet-biologische ouders geven aan dat zij autonomie van het kind belangrijk vinden “Als je zelf bijvoorbeeld niet artistiek bent, maar je kind wel, dan vind ik het nog goed om je kind te stimuleren, als het daar iets mee zou willen. Dat het zelf kiest”, wat overeenkomt met de conclusies van Bucx en De Roos (2011) dat autonomie voor (Nederlandse) ouders belangrijk is.

Onderzoek van Rousseau, van Leeuwen, Hoppenbrouwers, Desoete, Wiersma en Grietens (2011) laat zien dat onzekerheid in de top tien van genoemde gevoelens van ouders voorkomt. Deze onzekerheid heeft onder andere te maken met de mening van anderen over het ouderschap van de ouders, de vragen of ze de opvoeding wel goed doen en dat ze zich zorgen maken over de kinderen. Bij de niet-biologische ouders zijn deze gevoelens ook aanwezig. *“Dat je heel duidelijk die kaders moet aangeven, en dat doe je toch naar je eigen waarheid. Dus in hoeverre is wat jij doet goed, want een ander heeft andere kaders”*. Doordat de (met name) bonusouders er niet vanaf baby af aan ‘in groeien’, kijken zij vooral veel naar de partner. Hoe de partner omgaat met het kind. De bonusouder is in eerste instantie onzeker, maar groeit naarmate de tijd verstrijkt meer in het ouderschap. Toch blijven zij onzeker of de kinderen hen wel leuk vinden bijvoorbeeld. Ook de adoptieouders geven aan dat zij graag leuk gevonden willen worden door hun kinderen.

Uit onderzoek van Rousseau, e.a. (2011) geeft aan dat ouders hulp met name zoeken bij hun partner of sociale netwerk. Adoptieouders sluiten hierbij aan, bonusouders geven aan steun en vragen met name te bespreken met de partner of diens of eigen ouders. Zij bespreken dit vrijwel (niet) met vrienden. Een enkeling geeft aan dat zij vinden dat het iets van hen en de partner is. Weer een anderen geeft aan dat vrienden niet in eenzelfde situatie zitten en dus geen advies kunnen geven. Gedeeltelijk wijken de bonusouders dus af van de (meest) opgezochte hulpbronnen volgens Rousseau, e.a. (2011).

Ouderschap heeft invloed op het persoonlijk functioneren van ouders. Ouders hebben minder tijd voor zichzelf (Minnen & Glorieux, 2004), ook niet-biologische ouders geven aan dat zij minder tijd voor zichzelf hebben. Zij zien hun vrienden (meestal) minder vaak, zeker wanneer deze geen kinderen hebben. Anders spreken ze met de kinderen samen af. Daarnaast geven ze ook aan dat ze veranderd zijn door het ouderschap. Zo is er een ouder gestopt met gamen, een ander geeft aan dat ze zachter is geworden. De prioriteiten van ouders zijn anders komen te liggen. Zo nemen zij ook minder impulsieve beslissingen met betrekking tot hun carrière. Zorgen voor een dak boven het hoofd van hun gezin, eten en drinken zijn belangrijk. Ze werken minder en een respondent is gestopt met werken. Dit komt overeen met de literatuur (Minnen & Glorieux, 2004).

## OUDERSCHAPSBELEVING BIJ NIET-BIOLOGISCHE OUDERS

De hypothese van de onderzoekers dat er een verschil tussen de bonusouders en adoptieouders zou zijn, in de rol die zij innemen, bleek waar te zijn. Adoptieouders geven aan dat zij zichzelf volledig ouder voelen en hierin ook volledig de ruimte in durven te nemen. Dit is anders bij de bonusouder. De beperkte zeggenschap over het niet-biologische kind wordt ervaren als een invloed die bepalend is voor hoe bonusouders zich verhouden tot hun niet-biologische kind. Zij geven aan altijd een stap terug te doen, omdat zij de plek van de biologische ouders niet over willen nemen. Zeker wanneer er sprake is van een verstoorde verstandshouding tussen de biologische ouders. Hoewel bonusouders betuigen de rollen en relaties van de biologische ouders niet te willen ondermijnen, ervaren zij zorg en affectie voor de niet-biologische kinderen. Zij geven aan dat zij van alle kinderen houden. Ook als er biologische kinderen zijn. Dat dit anders is, komt door de rol die zij bij biologische kinderen wel volledig in durven te nemen. In het geval van een biologisch kind is er geen sprake van beperkte zeggenschap. Ouders geven aan (Bromer & Henly, 2009; Minnen & Glorieux, 2004), dat ouderschap dan wel niet makkelijk is, maar wel het mooiste wat ze is overkomen. Niet-biologische ouders sluiten zich hierbij aan. Het ouderschap verrijkt hen. Het is een wezenlijk iets, geeft invulling aan hun bestaan. Ze geven allen aan de kinderen te missen wanneer ze er niet zijn.

Samenvattend kan er geconcludeerd worden dat er een minimaal verschil is geconstateerd in de ouderschapsbeleving tussen bonusouders en adoptieouders. Dit verschil komt voort uit de beperkte zeggenschap die een bonusouder heeft over het niet-biologische kind. Omdat de bonusouder de rol en relatie van de biologische ouder niet wil ondermijnen. Desalniettemin ervaren alle niet-biologische ouders zorg en affectie voor de niet-biologische kinderen en verrijkt het ouderschap diens leven. Geen van de onderzochten respondenten zou de kinderen nog willen of kunnen missen. 'Je krijgt er zoveel voor terug' lijkt een cliché, maar wel een cliché die voor niet-biologische ouders waarheid lijkt te zijn.

### **Sterke punten en beperkingen**

De resultaten van dit onderzoek lijken extern generaliseerbaar, maar om dit met zekerheid te kunnen zeggen is vervolgonderzoek nodig met een grotere steekproef. Het onderzoek is intern valide. De factoren die onderdeel zijn van de ouderschapsbeleving komen uit de literatuur en worden ook gebruikt bij onderzoeken naar ouderschapsbeleving bij biologische ouders (Pettersson, Gravesteyn, & Peschier, 2017; Bucx, 2011). Door de ouders individueel te interviewen wordt gepoogd om sociaal wenselijke antwoorden te voorkomen. De onderzoekers zijn de mening toebedeeld dat er geen sprake was van sociaal gewenste

antwoorden van de respondenten. Respondenten waren open, kwetsbaar en gaven ook de moeilijkheden aan waar ze tegenaan liepen. Tranen werden niet geweerd, evenals een (glim)lach en het uiten van trotse gevoelens.

Ondanks dat er is gepoogd een zo representatief mogelijke steekproef te trekken is het mogelijk dat dit onderzoek een vertekend beeld geeft. Van alle gesproken respondenten is er een respondent niet meegenomen in het verdere onderzoek. Hiervoor is gekozen omdat deze respondent dermate afweek van de rest van de respondenten dat er mogelijk sprake was van een ‘uitschieter’, waardoor er een vertekend beeld zou ontstaan. De geldigheid is zoveel mogelijk gewaarborgd, door gebruik te maken van een sneeuwbalsteekproef en een gerichte steekproef. Echter kan er niet met zekerheid vastgesteld worden dat er ook werkelijk sprake was van een uitschieter. In deze steekproef was dit het geval, maar mogelijk zijn er meer niet-biologische ouders die geen affectie voor de niet-biologische kinderen voelen en die niet naar voren zijn gekomen tijdens de steekproef.

### **Vervolgonderzoek**

Het opvoeden van kinderen is een maatschappelijke taak die serieus genomen dient te worden (ministerie voor Jeugd en Gezin, 2007). Vervolgonderzoek wordt dan ook aanbevolen, waarbij een grotere steekproef genomen wordt om zo de geldigheid van dit onderzoek te vergroten. De resultaten kunnen dan mogelijk gegeneraliseerd worden naar alle adoptie- en bonusouders in Nederland. Om dat nu te doen, is de steekproef te klein. Tevens is vervolgonderzoek aanbevolen met betrekking tot de respondent die uit deze steekproef is gehaald, om de oorzaak van het verschil tussen de respondent en de rest van de respondenten in dit onderzoek te achterhalen. Beide vervolgonderzoeken zijn maatschappelijk gezien interessant aangezien het niet-biologisch ouderschap steeds vaker voorkomt. Deze ouders hebben invloed op de opvoeding van kinderen. De ouderschapsbeleving van de ouders, heeft invloed op de opvoeding van kinderen en, is een belangrijke factor voor het succes in het latere leven van het kind (Nelson, Kushlev, English, Dunn, & Lyubomirsky, 2013).

Een afstandelijke opvoeder kan mogelijk zorgen voor hechtingsproblematiek, zeker na een scheiding wat voor kinderen als trauma ervaren kan worden (Hofferth & Anderson, 2003). Maar ook voor de ouder is de kans op psychopathologie groter wanneer zij geen connectie voelen met het kind (Nelson, Kushlev, English, Dunn, & Lyubomirsky, 2013; Hofferth & Anderson, 2003; Ribbens McCarthy et al., 2003). Monitoren in hoeverre dit dus voorkomt bij deze groeiende groep ouders is van belang. Tevens draagt het bij aan theorievorming voor bijvoorbeeld later onderzoek. Daarnaast kan er beter ingespeeld worden



## ouderschapsbeleving bij niet-biologische ouders

op eventuele behoeftes wanneer met er eenzelfde onderzoek plaatsvindt met een grotere steekproef. Mocht dat onderzoek de bevindingen van dit onderzoek bevestigen is dit ook interessant al is het alleen al voor theorievorming over de ouderschapsbeleving van verschillende vormen van ouderschap.

### Conclusie

Dit onderzoek geeft een eerste indicatie over de ouderschapsbeleving van niet-biologische ouders. Dit onderzoek geeft weer dat er een minimaal verschil is tussen de bonusouders en de adoptieouders. Het verschil komt voort uit de beperkte zeggenschap die bonusouders hebben over het niet-biologische kind. Niet-biologische ouders geven aan affectie te voelen voor de niet-biologische kinderen en dat het ouderschap hun leven verrijkt. Vervolgonderzoek is nodig om deze resultaten te bevestigen en de ouderschapsbeleving van niet-biologische ouders verder in kaart te brengen.

Literatuur

- Baarda, D.B. (2014). *Dit is onderzoek!* Utrecht: Noordhoff uitgevers.
- Bakker, I., Bakker, K., Van Dijke, A. & Terpstra, L. (1998). *O & O in perspectief*. Utrecht: NIZW.
- Barendrecht, J.M., de Winter, M., Beek, K.W.H. van en Wijk, B.J. van (2008). *Versterken van de village. Preadvies over gezinnen en hun sociale omgeving*. Den Haag: Raad voor de Maatschappelijke Ontwikkeling.
- Barribal, K.L. & While, A. (1994). Collecting data using a semi-structured interview: a discussion paper. *Journal of Advanced Nursing*, 19, 328-335. doi: 10.1111/j.13652648.1994.tb01088.x
- Beets, G. (2011). Twee kinderen als norm. *Over bevolking. Demografische ontwikkelingen in Nederland en daarbuiten*, 15, 27-35.
- Berens, S. (2004). *Behoeftte aan opvoedingsondersteuning? Een onderzoek naar de achtergronden van behoeftte aan opvoedingsondersteuning bij ouders van jonge kinderen*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Berger, L. M., Carlson, M. J., Bzostek, S. H., & Osborne, C. (2008). Parenting practices of president fathers: The role of marital and biological ties. *Journal of Marriage and Family*, 70, 625-639. doi:10.1111/j.1741-3737.2008.00510.x
- Bertrand, R., Hermanns, J., & Leseman, P. (1998). Behoeftte aan opvoedingsondersteuning in Nederlandse, Marokkaanse en Turkse gezinnen met kinderen van 0-6 jaar. *Nederlands Tijdschrift voor Opvoeding, Vorming en Onderwijs*, 14, 50-71.
- Blokland, G. (2010). *Over opvoeden gesproken. Methodiekboek pedagogisch adviseren*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Boeije, H. (2014). *Analyseren in kwalitatief onderzoek*. Amsterdam, Nederland: Boom Lemma Uitgevers.
- Bromer, J., & Henly, J. R. (2009). The work–family support roles of child care providers across settings. *Early Childhood Research Quarterly*, 24, 271-288.
- Bucx, F. (2011). *Gezinsrapport 2011: een portret van het gezinsleven*. Den Haag/Heerlen: CBS.
- Centraal Bureau voor de Statistiek [CBS]. (2019). *Maatschappij en bevolking*. Geraadpleegd op 1 april 2019 van <https://www.cbs.nl/nl-nl/maatschappij/bevolking>

## OUDERSCHAPSBELEVING BIJ NIET-BIOLOGISCHE OUDERS

- CBS. (2018). Samenstelling huishoudens. Geraadpleegd op 16 februari 2019, van <https://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=71487ED&D=0%2c4%2c8%2c12&D2=06&D3=0&D4=0%2c4%2c9%2c1213&HD=1604261245&HDR=T&STB=G1%2cG2%2cG3>.
- CBS. (2009a). *Relatie en gezin aan het begin van de 21ste eeuw*. Den Haag/Heerlen: CBS.
- CBS. (2009b). *Relatie en gezin aan het begin van de 21ste eeuw*. Den Haag/Heerlen: CBS.
- CBS. (2018). Samenstelling huishoudens. Geraadpleegd op 16 februari 2019, van <https://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=71487NED&D1=0%2c4%2c8%2c12&D2=0-6&D3=0&D4=0%2c4%2c9%2c12-13&HD=160426-1245&HDR=T&STB=G1%2cG2%2cG3>
- Cowan, C. & Cowan, P. (2000). *When Partners become parents*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Currie, C., Zanotti, C., Morgan, A., Currie, D., Looze, M. d., Roberts, C., Samal, O., Smith, O. R. F., & Barnekow, V. (2012). Health Policy for Children and Adolescents. *Social determinants of health and well-being among young people. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: international report from the 2009/2010 survey*.
- Egten, C. van, E. Zeijl, S. de Hoog, C. Nankoe, & E. Petronia (2008), 'Gezinnen van de toekomst. Opvoeding en opvoedingsondersteuning'. Den Haag: E-Quality.
- Elzinga, C., & Liefboer, A. (2007). De-standardization of family-life trajectories of young adults: A cross-national comparison using sequence analysis, 23, 225-250. *European Journal of Population*. doi: 10.1007 s10680-007-9133-7.
- Evenhouse, E., & Reilly, S. (2004). A sibling study of stepchild well-being. *Journal of Human Resources*, 39, 248–276. doi:10.2307/3559012
- Feeney, J. A., Passmore, N. L., & Peterson, C. C. (2007). *Adoption, attachment, and relationship concerns: A study of adult adoptees*. *Personal Relationships*, 14, 129-147. doi: 10.1111/j.1475-6811.2006.00145.x
- Gabb, J. (2005). Lesbian Motherhood: Strategies of Familiallinguistic Management in Lesbian Parent Families. *Sociology*, 39, 585-603. doi.org/10.1177/0038038505056025
- Graaf, A. d. (2014). Gezinnen in beweging. *Centraal Bureau van de Statistiek*, 82-96.
- Gravesteyn, C. (2015). *Ouderschap in Ontwikkeling*. Amsterdam: Uitgeverij SWP
- Guzzo, K. B. (2017). Shifts in higher-order unions and stepfamilies among currently cohabiting and married women of childbearing age. *Journal of family issues*, 38, 1775-1799. doi:10.1177/0192513X16664180

## OUDERSCHAPSBELEVING BIJ NIET-BIOLOGISCHE OUDERS

- Hoek, M. (2010). Ouderschapsgroei van beginnende ouders. Van besef van verantwoordelijk zijn tot 'goede ouder'-ervaringen. *Tijdschrift Ouderschap & Ouderbegeleiding*, 13, 27-38.
- Hoek, M. (2013A). Ouderschap: een caleidoscopische ervaring die je als mens verandert. *Tijdschrift Ouderschapskennis*, 25-47.
- Hoek, M. (2013B). Hier ben ik trots op. Met ouders in gesprek over 'goede ouder' ervaringen. *Tijdschrift Ouderschapskennis*, 167-177.
- Hofferth, S. L. (2006). *Residential father family type and child well-being: Investment versus selection*. *Demography*, 43, 53-77. doi: 10.1353/dem.2006.0006
- Hoppe, A., Fritsche, I., & Koranyi, N. (2017). Self-transcendence as a psychological parenthood motive: When mortality salience increases the desire for non-biological children. *European Journal of Social Psychology*, 3, 488-500. doi: 10.1002/ejsp.2218.
- Kaa, D. (1987). Europe's second demographic transition. *Population Bulletin*, 42, 1-57.
- Kaa, D. (2001). Postmodern fertility preferences: From changing value orientation to new behaviour. *Global fertility transition. Supplement to Population and Developmental Review*, 44, 290 – 331.
- Lesthaeghe, R., & Kaa, D. d. (1986). *Twee demografische transitities?* Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Loozen, S., Pool, M., & Harmsen, C. (2014). *In wat voor gezin worden kinderen geboren?* Den Haag/Heerlen: CBS.
- McLanahan, S., & Percheski, C. (2008). Family structure and the reproduction of inequalities. *Annu. Rev. Sociol.*, 34, 257-276. doi:10.1146/annurev.soc.34.040507.134549
- Ministerie van Justitie (2010). *Jeugdketens sluitend verbinden*. Nederland: Den Haag.
- Minnen, J., & Glorieux, I. (2004). Kinderen maken het verschil. Over de invloed van kinderen op het tijdsbestedingspatroon van ouders. Kinderen en een job, *Tijdschrift van de Gezinsbond*, 33, 2-10.
- NCJ, (z.d.) Wat verstaan we onder ouderschap? Geraadpleegd op 12 juni 2019 van <https://www.ncj.nl/themadossiers/ouderschap/krachtig-ouderschap/>
- Nelson, S.K., Kushlev, K., English, T., Dunn, E. W., & Lyubomirsky, S. (2013). In Defense of Parenthood: Children are associated with more joy than misery. *Psychological Science*, 24, 3-10. doi: 10.1177/0956797612447798.

## OUDERSCHAPSBELEVING BIJ NIET-BIOLOGISCHE OUDERS

- Noy, C. (2008). Sampling knowledge: The hermeneutics of snowball sampling in qualitative research. *International Journal of social research methodology, 11*, 327-344. doi:10.1080/13645570701401305
- Nyström, K., & Öhrling, K. (2004). Parenthood experiences during the child's first year: literature review. *Journal of advanced nursing, 46*, 319-330. doi: 10.1111/j.1365-2648.2004.02991.x
- Pas, A., van der. (2013). *Handboek methodische ouderbegeleiding: opvoedproblemen nader Verklaard*. Amsterdam: SWP Publishers.
- Petterson, D., Gravesteijn, C., & Peschier, C. (2017). De kracht van alledaags ouderschap. Versterken van levensvaardigheden van ouders. *Pedagogiek, 37*, 29-46: doi: 10.5117/PED2017.1.PETT.
- Programmaministerie voor Jeugd en Gezin. (2008). *De kracht van het gezin. Nota gezinsbeleid 2008*. Den Haag: Programmaministerie voor Jeugd en Gezin.
- Ribbens McCarty, J., Edwards, R., & Gillies, V. (2003). *Making Families*. Durham: Sociologypress.
- Rispens, J., Hermans J.M.A., & Meeus, W. (1996). *Opvoeden in Nederland*. Assen: Van Gorcum.
- Roseneil, S., & Budgeon, S. (2004). 'Cultures of Intimacy and Care Beyond "the Family"'. *Current Sociology, 2*, 135-59. doi: 10.1177/0011392104041798.
- Rosnati, R., Iafrate, R., & Scabini, E. (2007). Parent-adolescent communication in foster, inter-country adoptive, and biological Italian families: Gender and generational differences. *International Journal of Psychology, 42*, 36-45. doi:10.1080/00207590500412128
- Rousseau, S., Van Leeuwen, K., Hoppenbrouwers, K., Desoete, A., Wiersema, J. R., & Grietens, H. (2011). Hoe beleven ouders het ouderschap en welke zijn hun eerste vragen. *Welzijn, volksgezondheid en gezin, 11*, 1-10.
- Shin, H. (2013). Single and Surrogate Parenting. *Studies in English Literature, 2*, 337-355. doi: 10.1353/sel.2013.0018.
- Spruijt, E., & Kormos, H. (2010). *Handboek scheiden en de kinderen voor de beroepskracht die met scheidingskinderen te maken heeft*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Steenhof, L. (2007). Schatting van het aantal stiefgezinnen. *Bevolkingstrends, 55*, 19-24.
- Sweeney, M. M. (2010). Remarriage and stepfamilies: Strategic sites for family scholarship in the 21st century. *Journal of Marriage and Family, 72*, 667-684. doi:10.1111/j.1741-3737.2010.00724.x

## OUDERSCHAPSBELEVING BIJ NIET-BIOLOGISCHE OUDERS

- Tan, N., Bekkema, N., & Ory, F. (2008). Toepasbaarheid van opvoedingsondersteuning voor Marokkaanse en Turkse gezinnen in Nederland, in het bijzonder van het programma Samen Starten/ DMO-P. TNO-rapport Kwaliteit van Leven.
- Van den Berg, F. (2010). Persoonlijk functioneren. Geraadpleegd op 30 maart 2019 van <http://www.veerkrachtig.nl/site/persoonlijk/functioneren/259>
- Weille, K.L. (2011). Ouderschap: een wilder it in de achtbaan – ongelooflijk, glorieus, ellendig, aangrijpend en intens. *Ouderschapskennis*, 32, 102-117.
- Williams, F. (2004). *Rethinking Families*. London: Calhoun Gulbenkian Foundation.
- Zeijl, E., Crone, M., Wiefferink, K., Keuzenkamp, S., & Reijneveld, S. A. (2005). Kinderen in Nederland. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.